

DÍTĚ JAKO AKTÉR V PŘÍRODOVĚDNÉM VZDĚLÁVÁNÍ

CHILD AS AN AGENT IN SCIENCE EDUCATION

Petra Trávníčková

Klíčová slova: *dětské aktérství, přírodovědné vzdělávání*

Keywords: *children's agency, science education*

Cíle v ČJ

Tato studie se zabývá dětským aktérstvím. Nové pohledy na koncept dítěte a dětství pod záštitou nové sociologie dětství postavily dítě do rovnocenné pozice s dospělým. Tato nová kvalita dítěte ovlivňuje nejen jeho specifickou sociální roli, ale také přístup k jeho vzdělávání a učení. Děti jsou aktéry sociálních vztahů, zapojují se do relačních procesů a mají samozřejmě určitý vliv na dění kolem nich (James, 2007, Mayall, 2002). Jak se ale projevuje aktérství u dětí? Jak vypadá dítě, které je aktérem v přírodovědném vzdělávání? Právě tyto otázky nás přiměly uvažovat nad touto problematikou a formulovat tak výzkumné cíle, kterými jsou (1) analyzovat, jak se projevuje aktérství dítěte v přírodovědném vzdělávání v mateřské škole, (2) popsat rysy charakterizující dítě jako aktéra, (3) odkrýt, zda a jakým způsobem podporuje/nepodporuje učitelka mateřské školy aktérství dítěte.

Teoretická východiska v ČJ

Dítě jako sociální aktér není pojmem novým v tuzemském odborném diskurzu a setkáváme se s ním již více než dvacet let. Nicméně dítě jako aktér ve svém vlastním učení se, konkrétně v období předškolního věku nabízí originální perspektivu na tuto problematiku. Koncept aktérství je podporován různými filozofickými, psychologickými a sociologickými konstrukty. Při charakteristice aktérství v kontextu se sociologií, je možné vycházet z teorie Alberta Bandury, který popisuje pojem aktérství jako jednu z klíčových lidských kvalit, která umožňuje jedinci zahájit úmyslné jednání za účelem dosažení cílů, které jsou oceňovány (Bandura, 2001). Mimo jiné tedy odkazuje

na schopnost jedince plánovat, organizovat, realizovat a vyhodnocovat svou vlastní činnost. Je dítě schopné být tímto aktérem? Přírodovědné vzdělávání je charakteristické tím, že nabízí dětem procesy bádání a hledání vlastních řešení a postupů. To bývá realizováno například realizací pokusu, pozorováním přírodních jevů atd. Proto se zdá vhodné použít tuto platformu pro monitorování dětského aktérství. V této souvislosti se můžeme setkat s koncepcí badatelsky orientovaného vzdělávání, jejímž významným prvkem je vlastní proces bádání, který nabízí dítěti možnost samostatného rozhodování, plánování, organizování a vyhodnocování své aktivity.

Metodologie v ČJ

Výzkum je koncipován jako kvalitativní studie s metodami nestrukturovaného pozorování s pasivní účastí. Důraz byl kladen na splnutí výzkumného pracovníka s prostředím mateřské školy s cílem zachytit tuto autentičnost. Výzkum byl realizován v mateřské škole ve Zlínském kraji. Výzkumný vzorek tvořila jedna třída s dětmi ve věku od čtyř do šesti let, se dvěma asistentkami a dvěma učitelkami. Pozorování bylo realizováno v dopoledním programu mateřské školy. To je od 9:00 do 10:00. Bylo provedeno celkem 20 pozorování a bylo pořízeno celkem 40 videí, ze kterých bylo použito pro výzkumné šetření 20 z nich (z důvodu nekvalitního záznamu). Celkem bylo analyzováno 18 hodin a 20 minut edukační reality v rámci přírodovědného vzdělávání v mateřské škole. Data byla analyzována pomocí programu Atlas.TI.

Závěry v ČJ

Interpretace výzkumných zjištění představují tvůrčí přístup dítěte k řešení různých situací a aktivit. Tato iniciativa v hledání nových řešení se ale objevuje, zejména pokud dítě není v přímé interakci s učitelkou. Její nepřítomnosti otevírá diskusi dětí a kreativní způsoby zacházení s materiály a modifikace postupů. Výsledky ukazují, že dítě je schopno přizpůsobovat své chování v závislosti na situaci a je schopno odhadnout budoucí děje. Těchto schopností pak následně využívá k dosažení vlastních vytyčených cílů. V souvislosti s prostředím mateřské školy se ukazuje role učitelky jako velmi významný faktor, který ovlivňuje způsob projevoování dětského aktérství.

Souhrn příspěvku v AJ

This study deals with children's agency. New views on the concept of the child and childhood under the auspices of the new sociology of childhood have

put the child in an equal position with the adult. This new quality of the children affects not only their specific social role, but also their access to education and learning. Children are agents in social relationships, engage in relational processes and, of course, have some influence on what happens around them (James, 2007, Mayall, 2002). The children as agents in their own learning, specifically in the period of preschool age, offer an original perspective on this issue. Albert Bandura describes the concept of agency as one of the key human qualities that allows an individual to initiate intentional action to achieve goals that are valued (Bandura, 2001). Science education is characterized by offering children the processes of research, and the search for their own solutions and procedures. Therefore, it seems appropriate to use this platform to monitor child involvement. The research is conceived as a qualitative design with methods of unstructured observation with passive participation. Interpretations of research findings represent the children creative approach to solving various situations and activities. The results show that the child is able to adapt his or her behaviour depending on the situation and is able to predict future events. The child then uses these skills to achieve his own goals. In connection with the environment of the kindergarten, the role of the teacher is proving to be a very important factor that influences the way children act.

Bibliografie

- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1-26.
- James, A. (2007). *Giving voice to children's voices: Practises and Problems, Pitfalls and Potentials*. Department of Sociological Studies, Univerzity of Sheffield.
- Mayall, B. (2002). *Towards a Sociology for Childhood: Thinking from Children's Lives* by Berry Mayall Buckingham: Open University Press.